

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XLIII. évf.

Julius—Augustus

4-ik füzet.

A vegyes házasságok és X. Pius pápa decretuma.

I.

Erdélyben, a vallásszabadság e classicus földjén, a négy bevett vallás — a róm. kath., ágostai, reform. és unitarius — jogegyenlőségét százados törvények — 1568 — biztosították.

Habár később a visszahatás itt is mutatkozott s a vallási türelmetlenség vihara ide is eljutott, a korábbi teljes viszonyoságot az 1791. évi törvényhozás újból elismerte. Az 1848. évi erdélyi IX. törvényezikk szerint pedig: „E hazában *törvényesen bevett minden vallásfelekezetek*, a melyek közé a nem egyesült görög szertartásuak is értetnek, nemzetkülönbség nélkül *teljes és tökéletes jogegyenlőséggel* birnak, mind *vallás gyakorlási mód*, mind *vegyes házassági viszonyok*, mind *politikai igények tekintetében*, a térítési izgatások és vallásbeli versengést előidéző tények pedig mint büntettek fenytendők.“

A vegyes házasságból született gyermekek vallása tekintetében az az elv állott fenn, hogy *azok nemük szerint szülei vallását követik* s az 1791. évi 57. t.-cz. szerint ettől eltérően megállapodni a szülőknek sem lehetett, mert az ilyen szerződés és térítmény joghatálylyal nem birt.

Eme törvények s a nép felvilágosultságán alapuló vallási türelmesség biztosították a mindenkire nézve annyira kívánatos és áldásos vallási békét és nyugalmat.

Az *anyaországban* lassubb volt a fejlődés. A protestánsok vallásszabadságát biztosító 1790/1-iki XXVI. t.-cz. 15. §-a szerint vegyes házasságok még csak katolikus lelkész előtt voltak köthetők s a protestáns lelkész közreműködése mellett létesített ilyen házasság a kath. lelkész előtt meg kellett ismételtésék, (semper coram parochis catholicis ineunda erant). A vegyes házasságból származó gyermekekre nézve pedig eme törvény aképpen rendelkezett, hogy ha az apa katolikus, akkor az ösz-

szes gyermekek, ha pedig az anya katolikus, akkor a leányok katolikusok lesznek.

Később az 1844 : III. t.-cz. megerősíti a protestánsok vallásszabadságát s a 2. §-ban kimondja, hogy a törvény kihirdetése után keletkező *azon vegyes házasságok, melyek protestáns lelkipásztor előtt kötöttek, törvényesek* s egyszersmind törvényesíti az 1839 évi mártius 15-ike óta protestáns lelkész előtt kötött vegyes házasságokat.

Az 1848. évi VII. t.-czikk kimondván az Erdélylyel való uniót, Magyarország elfogadta Erdély mindama külön törvényeit és szabadságait, a melyek a nemzeti szabadságnak és jogegyenlőségnek kedvezők.

Ennek folytán az 1848. évi XX. t.-cz. 1. §-a szerint az *unitárius vallás* Magyarországon is törvényesen *bevett vallásnak* nyilvánított s a 2. §. szerint: „*e hazában bevett minden vallásfelekezetre nézve különbség nélkül tökéletes egyenlőség és viszonyosság állapított meg.*“

Az alkotmány helyreállítása után az Erdélylyel való uniót újból törvénybe iktattatott, a bevett vallások teljes jogegyenlősége ismét megerősített s az 1868. évi LIII. t.-cz. 11. §-a kifejezetten kimondja, hogy *vegyes házasságok bármelyik fél lelkésze előtt érvényesen köthetők*, az ilyen házasságokból született gyermekek tekintetében pedig a 12. §. azt rendeli, hogy *azok nemük szerint követik szüleik vallását*, a törvénytellen ellenkező bármely kikötés vagy téritmény érvénytelen lévén. Ezen törvény intézkedik az egyik vallásról a másikra való áttérés módjáról is s a 8. §. a teljes jogegyenlőség és viszonyosság elvéből folyóan határozottan kimondja, hogy *az átértnek az áttérés utáni minden cselekménye azon egyház tanai szerint ítélendő meg, a melybe áttért s az elhagyott egyház elvei reá nézve semmiben sem kötelezők.*

A vegyes házasságokra vonatkozóan a teljes viszonyosságot biztosító eme törvények mellett a vallási béke megóvására s a hívek lelkiismereti megnyugtására nagy mértékben befolyt ama körülmény, hogy még az 1844. évi III. t.-cz. meghozatala előtt, a kor szellemét megértő hazafias magyar katolikus papság, *Lonovich* érsek közbenjárása mellett kieszközölte *XVI. Gergely* pápánál az 1841. évi ápr. 30-án kelt „*Quas vestro*“ kezdetű brevét s *Lambruschini* bíboros államtitkárnak ezen alapuló instructióját, a melyek a vegyes házasságokat a tridenti forma

alól felmentik s ebből folyóan a *katholikus egyház érvényeseknek ismeri el az olyan vegyes házasságokat is, a melyek protestáns lelkész előtt kötöttek*, mi által a r. kath. egyház is az ilyen házasságokat saját egyházi tekintélyével és erkölcsi súlyával fedezte és védte.

Ilyen kijelentéseket különben a pápák egyes országokra nézve, az ottani viszonyok bölcselembé vétele mellett, már korábban is, de később is tettek.

A protestáns pap előtt kötött vegyes házasság érvényességét *Németalföld és Belgiumra* nézve elismerte XIV. Benedek pápa — 1741 — és *Németországra* nézve csak a legújabb időben, 1906-ban a „Provida“ kezdetű decretumában X. Pius pápa. De különben is XIV. Benedek pápa már felállította és elismerte az „*individualitas*“ alapelvét, mely szerint az esetben, *ha egy katolikus oly féllel lép házasságra, a kit a tridentinum nem kötelez, akkor az a katolikus felet sem kötelezi*, vagyis a nem katolikus fél az ő mentességét átviszi a katolikus félre is.

A katolikus egyház tehát, bár a maga szempontjából mindig ragaszkodott ahhoz a felfogásához, hogy a házassági bontó és tiltó akadályok felállítására, az azok alóli felmentés s a házasság érvénye feletti határozás az ő jogkörébe tartozik — a *cultus disparitást* nem tekintette bontó, hanem csak tiltó akadálynak s a katolikus és nem katolikus keresztények közötti házasságot *nem tekintette érvénytelennek* s annak érvényességét a körülmények szerint a fennebbiekből kitűnőleg *elismerte egyes országokban* akkor is, *ha az protestáns lelkész előtt kötött meg* és nálunk a XVI. Gergely brevéje óta *megadta az egyházi közreműködést az ugynevezett passiv assistentiával*, olyan esetben pedig, midőn a felek, a reversalis tilalma mellett, szóbeli ígéretet tettek arra nézve, hogy a gyermekeket katolikus vallásban fogják nevelni, *megadta az activ assistentiát* is.

A magyar törvényhozás azonban a r. kath. egyház említett álláspontját, a mint a fennebb mondottakból kitűnik, nem ismerte el s mindig magának tartotta fenn a jogot a felett határozni, hogy *mely vallásokat ismer el bevett vallásnak*, melyeknek ad a többivel *teljesen egyenlő jogokat*, úgy a vallás gyakorlása, mint a vegyes házassági viszonyok, az ezen házasságokból származó gyermekek vallása és politikai igények tekintetében.

Önként értetik, hogy az országos törvények nem érintik a bevett vallások hitelveit, de *külső ténykedéseikben az egyes val-*

lásfelekezetek kötelezve vannak egymás irányában a biztosított egyenjogosságot s a hazai törvényeket tiszteletben tartani.

II.

Ezen állapotokat találta hazánkban az 1894. évi törvényhozás.

Ekkor kimondotta a *Házassági jogról* szóló 1894. évi XXXI. törvényezikk, hogy a jogi természeténél fogva szerződésnek tekintendő s alakiság tekintetében ennek általános szabályai alá eső eljegyzésnek minő jogi hatálya van; hogy mik a házassági akadályok, mikép kötendő meg a házasság; mikor érvényteleníthető, mikor szüntethető meg; mikor van ágy- és asztaltól való elválasztásnak helye; minő rendelkezések irányadók a külföldön kötött házasságok és a külföldiek házassága tekintetében és minő büntetéssel sújtandók azok, a kik a törvény parancsoló vagy tiltó rendelkezéseit áthágják; végül magában foglalja a törvény a vonatkozó egyéb rendelkezéseket is s így *a házasságra vonatkozóan minden irányban intézkedik.*

Rendelkezései szerint: „*a házasságot a polgári tisztviselő előtt kell megkötni*“ (29. §.) „*s oly kötés, mely nem polgári tisztviselő előtt történt, a törvény erejénél fogva semmi vonatkozásban sem tekintik házasságnak*“ (30. §.)

A házasság akként köttetik meg, hogy a „*tisztében eljáró polgári tisztviselő előtt együttesen jelentkező házasulandók mindenike szabad beleegyezéssel két tanu jelenlétében személyesen kijelenti, hogy egymással házasságot kötnek, a mely kijelentés sem feltételhez, sem időhöz nem köthető. A polgári tisztviselő a kijelentés megtörténte után a házasulandókat törvény értelmében házas társaknak nyilvánítja*“ (38., 39. §.)

Az országos törvény tehát a házassági jogot az egyes hitfelekezetek erre vonatkozó felfogására való tekintet nélkül kötelezőleg szabályozta.

Házasság csak a fenn irt módon a polgári tisztviselő előtt köthető. A polgári tisztviselő azonban a 27.243/895. I. M. sz. a. utasítás 61. és 67. §§. értelmében a házasság megkötése után a házasulókat nyomban figyelmezteti, hogy *a házasságnak elötte történt megkötésével vallási köteletségeiknek még eleget nem tettek.* Mert a házassági jogról szóló törvény a 149. §. szerint *a házasságkötésre vonatkozó vallási köteletségeket érintetlenül hagyta.*

A felek bármelyik fél lelkészéhez folyamodhatnak az illető egyház szertartása szerinti közreműködésért. Mind a két fél lelkészét is felkérhetik a közreműködésre.

Eddig e tekintetben nem is igen fordult elő eset, a mely a vallási békére zavarólag hathatott volna.

A bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetekhez tartozók közötti házasságokból származó gyermekek vallását illetően az 1894. évi XXXII. t.-cz. az eddigi törvényes intézkedéssel szemben azon concessiót állítja fel, hogy a házasulandók közokiratban megegyezhetnek — és pedig az 1896 febr. 7-én 5175. sz. belügyminiszteri rendelet szerint — a házasság megkötése előtt, korábbi megegyezésektől elállva, attól eltérőleg is, hogy gyermekeik valamennyien az atya vagy az anya vallását kövessék; ilyen megegyezés hiányában a gyermekek nemük szerint szüleik vallását követik.

Az 1894. évi XXXIII. t.-cz. értelmében végül elrendeltetett a születések, házasságok és halálesetek állami közhitelű nyilvántartása, melyek tanusítására a törvény életbelépte óta felmerült esetekre nézve csak az állami anyakönyvek szolgálnak.

III.

Már-már lecsendesedtek volt azok a hullámok, a melyeket a fennebbi országos törvények itt-ott felkeltettek, midőn X. Pius pápa 1907 augusztus 2-áról az *eljegyzés és házasság egyházi szabályozásáról kiadta a f. évi apr. 18-ával életbeléptetendő „Ne temere“ kezdetű decretumát*, mely — ha nálunk is életbe lép — a egyes házasságokra vonatkozó része által aggodalmakra szolgáltat okot az annyira fontos vallási béke szempontjából.¹

E pápai decretum bevezető részében így szól:

„Nehogy megfontolatlanul köttessék meg oly titkos házasság (Ne temere inirentur clandestina conjugia), melyet az Isten anyaszentegyháza fontos okokból állandóan tiltott és mindegyre rosszalt, a *tridentí zsinat* 24-ik ülésének első fejezetében azt határozta, hogy „a ki más módon s nem az illetékes vagy felhatalmazott pap és két, esetleg három tanu előtt köt házassá-

¹ Egész szövegében olvasható *Dr. Leitner Márton*: „Az új eljegyzési és házassági törvény magyarázata, a „Ne temere“ decretum alapján“ című művében. Budapest, Szent István-Társulat bizománya. 1908.

got, azt a szent gyülekezet ilyen szerződés kötésére alkalmatlannak, magát a szerződést pedig érvénytelennek mondja (et hujusmodi contractus irritos et nullos esse decernit).“ Ennek előre bocsátása után s az illetékes plebánosra vonatkozó rendelkezések után, szabályozza az *eljegyzési szerződést*, hogy az csak a lelkész vagy két tanu előtt *írásban köthető* érvényesen, a házasságra nézve azt állapítja meg, hogy: „*a házasságkötés csak az esetben érvényes* (Ea tantum matrimonia valida sunt), *ha a plebános* (ordinarius) *vagy ezek által delegált pap és két tanu előtt történik a decretumban felállított szertartások szemmel tartásával*, a VI. és VIII. pontok alatti esetek — halál veszedelme vagy egy hónapon át lelkész teljes hiánya — kivételével.

A XI. pontban pedig kimondja, hogy *e rendelkezések kötelezők* :

1-szor. Minden katolikus módon keresztelt egyénre, *ha később más vallásra tért is át*, továbbá azokra, kik *más vallásról tértek át a kath. hitre*, *ha később onnan újból elszakadtak is*, midőn *eljegyzést vagy házasságot akarnak kötni*.

2-szor. A fennebb említett *katholikusokra* és az elszakadás után is azoknak tekintendőkre *akkor is*, *ha nem katolikusokkal* — akár kereszteltekkel, akár nem kereszteltekkel — *eljegyzést vagy házasságot akarnak kötni*, még a *mixtae religionis vagy cultus disparitatis akadályai alól nyert felmentés után is*, kivéve, *ha a római szentszék egyes helyekre vagy országokra nézve másképen rendelkezett* (nisi pro aliquo particulari loco aut regione aliter a S. Sede sit statutum.).

3-szor. Még azt is kimondja, hogy a nem katolikus felek közötti házasságra a decretum nem vonatkozik.

A decretum szerint tehát a katolikus vallásból más felekezetbe átmentek is házassági tekintetben a tridentinumból átvett X. Pius-féle formula alá tartoznak s megszünteti a XIV. Benedek pápa által felállított fennebb már említett „individualitas contractus“ elvét is és *vegyes házasságoknál a nem katolikus félre is kötelezővé teszi az általa előírt házassági kötés módját*.

E változtatás szerint ugyanis a kath. és nem kath. közötti *vegyes házasság csak úgy érvényes*, *ha azt a katolikus lelkész köti meg*. A *katholikus pap* azonban *vegyes házasságnál csak dispensatio mellett működhetik a decretum szerint közre*. *Dispensatiót csak a reversalis*, vagyis olyan kötelezés ellenében *szolgáltatnak ki*, hogy az összes gyermekek katolikus vallásban fognak neveltetni,

E nélkül tehát *vegyes házasságnál a kath. lelkész jöröben a decretum szerint nem működhetik közre. Eddig a XVI. Gergely breveje szerint a kath. egyház az olyan vegyes házasságot is érvényesnek ismerte el, a melynél protestáns lelkész működött közre. Jöröben, ha a decretum Magyarországon is érvénybe lép, a kath. egyház az ilyen vegyes házasságot érvénytelennek fogja tekinteni.*

Erre való tekintettel mondja dr. Leitner Márton theologiai és kanoni jogtudor, lyceumi tanár az „ily eljegyzési és házassági törvény“-ről irt s az esztergomi érseki generalis vicarius, Rajner Lajos püspök „imprimatur“-jával ellátott magyarázatában, hogy *ha a Lambruschini-féle instructio Magyarországon érvényben marad, ők az új törvényt e tekintetben is örömmel üdvözlék.*

Az esztergomi érseki hatóság f. évi januárius 8-án II. sz. a. körlevele szerint a Religio f. évi 13-ik számából kitünőleg *azon felfogásban is volt, hogy a decretumnak a vegyes házasságokra vonatkozó része Magyarországra nem lesz kiterjesztve, miután itten XVI. Gergely brevéje szerint azon rendelkezés áll fenn, hogy a protestáns lelkész előtt kötött vegyes házasságot a kath. egyház is érvényesnek ismeri el s ezért a Ne temere decretumot olyan értelemben köröztette, hogy Magyarországon a vegyes házasságok, mint eddig, úgy a decretum életbelépte után is érvényeseknek lesznek tekintendők.*

Azonban a Congregatio concilii a decretum egyes vitás pontjaira folyó évi febr. 1-én adott válaszában azon kijelentést tette, hogy a „Ne temere“ decretum által Magyarországon a XVI. Gergely pápa breveje és a Lambruschini-féle instructio a vegyes házasságokra vonatkozóan hatályát veszttette — omnino cessasse.¹

Ebből folyóan *Leitner dr.* említett műve szerint nálunk *azok a vegyes házasságok, a melyek polgári tisztviselő előtt kötöttek meg s a melyeknél csak nem katolikus pap működik közre, — ha a tridentinum szerint is, tehát kath. pap előtt nem kötöttek meg, — a decretum érvénybelépte, vagyis 1908. IV. 19-ikétől kezdve érvénytelenek — invalida fore.*

Figyelembe veendőek tehát a következők:

a) Ha a felek a vegyes házasságot reversalis és a valláskülönbség akadályá alóli felmentés mellett szándékoznak meg-

¹ *Religio* 1908. évi 16. száma. Sárospataki reform. lapok 24. száma. Dr. Leitner fennebb említett műve. 39—41. lap.

kötni, akkor a *polgári alakítások teljesítése* után — post peractam formalitatem civilem — az *egyházi egybekötés olyan szertartások szerint foganatósítandó*, — copulatio ecclesiastica eo ritu fiat — *mintha mind a két fél katolikus lenne*.

b) Ha azonban a házasulandók a vegyes házasságot revernalis és dispensatio nélkül a polgári tisztviselő előtt megkötik, az ilyen felek a kath. egyházi házasságkötés módját nem vehetik igénybe és a katolikus felet az ilyen contubernalis szerződéskötés alól a gyontató székben sem lehet felmenteni (et pars catholica post contractum tale contuberinum in sede confessionali absolvi non potest). Ha azonban a katolikus fél poenitentia tartás és töredelmes vezeklések után házasságának megerősítéséért buzgón esedezik, az egész ügy feloldozás céljából titoktartás mellett a püspökhöz lesz felterjesztendő.

A *Religio* említett f. évi 16-ik száma szerint ennek következtében a magyar róm. kath. püspöki kar a pápai decretum XI. pontjára nézve egy évi halasztást kért, de a pápa államtitkárja utján f. évi április 8-áról a hercegprimáshoz intézett levelében a magyar püspököknek 1908 husvétjától számitandólag csak *hat hónapi* halasztást engedélyezett és felhatalmazást adott arra nézve, hogy ezen idő alatt a decretum XI. pontjának végrehajtásától eltekinthessenek.

IV.

A decretum, a fennebbi ismertetésből kitünőleg, a magyar tételes törvényektől több tekintetben eltérő intézkedést foglal magában. Ugyanis:

a) *Az eljegyzést* csak akkor ismeri el érvényesnek, ha a lelkész, vagy két tanu előtt írásbeli szerződéssel kötöttet, az 1894. évi t.-cz. pedig ezt nem kívánja s az eljegyzésre is a szerződés általános szabályait alkalmazza.

b) *Érvényes házasságnak* csak a kath. plebános — ordinarius — vagy az ezek által megbizott pap jelenlétében az előirt szertartások megtartásával kötött házasságot ismeri el, holott Magyarországon érvényes házasság csak a polgári tisztviselő előtt köthető s oly kötés, mely nem a polgári tisztviselő előtt történt, a törvény erejénél fogva semmi vonatkozásban sem tekinthető házasságnak.

c) *Vegyes házasságoknál* is a polgárilag megkötött házasságot érvénytelennek jelenti ki, még az esetben is, ha annál egy nem katolikus pap egyháziilag közreműködött és a vegyes házasságot érvényesnek csak az esetben ismeri el, hogy ha annál *reversalis* és *dispensatio* mellett katolikus pap működött közre, holott törvényeink szerint a házasság a polgári tisztviselő előtt köttetik meg s egyházi közreműködésre bármelyik fél papja egyenlően felkérhető.

d) *A kath. egyház elvét kötelezővé teszi* eljegyzés és házasságkötés esetére *az olyan egyénekre nézre is, kik a kath. vallásról már más vallásra tértek át*, holott az ilyenekre áttérésük utáni eselekményeik tekintetében az elhagyott egyház elvei semmi-
ben sem kötelezők.

Ha tehát ezen rendelkezések Magyarországon érvénybe lépnének, azok sértenék a többi bevett vallásfelekezetek egyenjoguságát és ellentétben állanának az országos törvényekkel.

Tételes állami törvényeink ugyanis nem érintik sem az egyes hitfelekezeteknek a házasságra vonatkozó felfogását, sem a házasulandóknak erre vonatkozó egyházi kötelelességeit. Az állami törvény iránt tartozó tisztelet és a hazafias köteletség megköveteli azonban, hogy azokat külső ténykedéseiben mindenki figyelemben tartsa. Így az egyes hitfelekezetek híveikre nézve kötelezővé tehetik, — s az állami törvény is utal erre — hogy házasság esetében a házasságnak a polgári tisztviselő előtti megkötése után vegyék igénybe az egyházi szertartás szerinti közreműködést is, de nem tehetnek olyan rendelkezéseket, a melyek a többi bevett vallások egyenjoguságát érinthetik, nem hirdethetik érvénytelennek azt, a mit a törvény egyedül ismer el érvényesnek és törvényesnek, mert ez a törvény kötelező erejének a kétségbe vonását foglalhatná magában.

Dr. Leitner Mártonnak említett művében foglalt ama kijelentését tehát, hogy ha a Decretum Magyarországra kötelezővé tétetik, bármely tekintetben látszanék is az egyes pontjaiban radicalisnak, a római katolikusok hajoljanak meg előtte teljes engedelmességgel és hódolattal, csak úgy értelmezhetem, hogy ez csak a római katolikusoknak vallási kötelelességeire van vonatkoztatva, mert a mennyiben ezen túlterjed, a mennyiben az állami törvényekkel ellentétben áll s más vallásfelekezetek egyenlő jogait érinti, Magyarországon érvénynyel nem bírhat.

Hiszen, ha a római kath. egyház szigorúan a Decretum azon álláspontjára helyezkednék, hogy csak a kath. pap előtt kötött házasság érvényes, a többi pedig még vegyes házasságnál is érvénytelen, akkor nem is kutathatná azt, hogy a házasság a polgári tisztviselő előtt megkötött-e, hanem a mennyiben a felek a kath. ritus szerint egybekelhetnek, egyszerűen összeeskethetné őket.

Ámde ezt nem fogja tenni, nem is tehetné, mert az állami törvény kifejezetten tiltja. De hiszen a Leitner-féle magyarázat is azt tartalmazza, hogy a házasságot csak azután kell egyháziilag megkötni, hogyha a polgári kötés már megtörtént (post peractam formalitatem civilem). Tehát a kath. egyház is elismeri, hogy a polgári kötés meg kell előzze az egyházi közreműködést.

Miért kell hát azt, a mit az országos törvény egyedül ismer el törvényesnek, érvénytelennek hirdetni, mikor gyakorlatban annak az egyházi közreműködés előtti megtörténtét mégis be kell várni. Ez az eljárás nézetem szerint aligha emelhetné az egyház tekintélyét s ethicailag sem lenne indokolható, hogy a polgári kötés érvénytelennek hirdettessék s a házasulandók még is oda utasíttassanak, hogy előbb vessék magukat alá a polgári kötésnek s csak azután jelentkezzenek az egyház iránti kötelességük teljesítésére; hogy vegyes házasságoknál a polgári kötés utáni protestáns lelkészi közreműködést is érvénytelennek hirdessék s azután a felek mégis a polgári kötés után, a törvény védelme alatt a protestáns pap közreműködését vehessék igénybe.

Pedig a kath. egyház is kötelezve van közreműködése előtt a polgári házasság megkötését bevárni s annak megtörténtét közhitelűen igazoltatni is, mert a Házassági jogról szóló törvény 123. §-a szerint ama lelkész, a ki az egyházi összeadásnál eljár, mielőtt a felek igazolták volna, hogy a házasságot a polgári tisztviselő előtt megkötötték, vétséget követ el s 1000 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel, ismétlés esetén 2 hónapig terjedhető fogházzal és 1000 korona pénzbüntetéssel büntetendő, ha pedig kiderül, hogy a polgári kötés előzetesen megtörtént, kihágásért 300 koronáig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő.

A Decretum különben a vegyes házasságokat illetően nem helyezkedik a non possumus elvére, mert a midőn nálunk a

XVI. Gergely pápa brevejét hatályon kívül helyezi, ugyanakkor Németországra nézve továbbra is elismeri a protestans pap előtt kötött vegyes házasságok érvényét.

A czélja tehát csak az lehet, hogy ezen rendelkezések a vegyes házasságoknál a felekezeti reversalis adásra s annak alapján dispensatio kieszközlésére és az egyházi közreműködésnél a kath. pap igénybevételére indítsák.

Ez természetszerűleg a nem kath. lelkészeket arra fogja ösztönözni, hogy ezen törekvést hivoikre való minden lehető befolyással ellensúlyozzák és megakadályozzák. Ily módon fel fogna támadni újra a vallási versengés, a mi megzavarná a hazafiak között az annyira fontos vallási békét. Pedig erre ugyancsak nincs szükségünk.

Egyik egyház sem látja szívesen a vegyes házasságokat. De a törvényt mindenki egyenlően tisztelni és megtartani köteles. Az ellen cselekedni, annak érvénytelenségét hirdetni senki sem jogosult.

Már pedig a decretum azt is előírja, hogy az minden egyházban nyilvánosan kihirdetendő s helyes értelme megmagyarázandó, hogy mindenki jól megértse (ut ab omnibus rite cognoscatur).

Tekintettel az esztergomi érseki hatóság fennebb említett körrendeletére s XVI. Gergely pápának abban hivatkozott brevejére, a magyar hazafias papság azt nem hirdethette folyó évi husvét napján másképpen ki és nem magyarázhatta másképpen, mint csakis úgy, hogy a hazai törvényekkel megegyeztethető legyen s más felekezetek jogait ne sértse. A vegyes házasságokat illetően tehát XVI. Gergely brevejét fennállónak kellett tekintse. Ellenkező annál kevésbé tételezhető fel, mert az esetleg a btkv. 173. §. tiltó rendelkezésébe is ütközhetnék.¹

Antal Gábor dunántuli ref. püspök folyó évi junius 8-án a főrendiházi felszólalásában tüzetesen kimutatta, hogy a *Decretum* egyes részei tételes törvényeinkkel s a biztosított vallás-egyenlőséggel nem egyeztethetők össze s feltüntette, hogy életbe léptetése esetén a vallási béke megzavarására vezetne. *Dr. Wekerle Sándor* miniszterelnök válaszában kijelentette, hogy miután a törvényhozás a házasság állami rendjét az egyes felekezetek

¹ *Ilyés*: Bünt. törv. magyarázata.

hitelveitől függetlenül, a teljes jogegyenlőség és viszonyosság alapján szabályozta, arra az egyes egyházak felfogása visszahatást nem gyakorolhat, de politikai, társadalmi és nemzetiségi szempontból foglalkozni fog a kérdéssel s erkölcsi szempontból is fontosnak tartja, hogy az államilag elismert házasság törvényességét az egyes vallásfelekezetek saját erkölcsi erejükkel is védjék.

Remélnünk kell, hogy ezen törekvésnek s a hazafias kath. papság közbenjárásának ezuttal is meg lesz a kívánatos eredménye s a Decretum sérelmes pontjaiban nem fog fentartatni s így nem lesz szükség, hogy a jus placeti regii ezuttal igénybe vétessék.

A magyar hazafiaknak nem azt kell keresni, a mi szétválaszt, hanem a mi egyesít.

FEKETE GÁBOR.

Vallás, erkölcs és jog.¹

A létező társadalmi viszonyok és eszmeáramlatok tüzetes vizsgálata a kutatót ama rég letűnt korokig vezette vissza, a melyről az akkor élt embereknek csak az enyészet által megkimélt csontjai s egy-egy primitív eszköz mesélnek alig érthető dolgokat. Tudni azonban nem tudhatjuk és sejteni is alig sejtjük, hogy minő gondolatok vibráltak a gondolatokat megörökíteni nem tudó agyakban.

Biztos tudomásunk a multa visszamenőleg folyton fokozódik és a XX. száz küszöbéről a tudományok messzelátó esővén sokkal régebbi időkbe tudunk beletekinteni, mint a hogy azt szűk látókörükben a multhoz közelebb állók tehették. A XX. száz küszöbén állva a pozitív vizsgálódás eredményében a keleti népeket jellemző phantasia szüleményeként felfogott mesék és hitregék az emberiség bölcsőjének nevezett területeken végzett archeologiai kutatások folytán a legapróbb részletekig a mult valóságaként tárulnak elénk.

A világteremtésnek bibliai tanítását a fejlődés elmélete váltotta föl, a nélkül azonban, hogy a mindenséget igazgató hatalomba vetett hitünk megrendült volna. Sőt hitünk a tudomány igazságai által még inkább erősödött.

A tudományos vizsgálódás pozitív eredményeként ma már azt is tudjuk, hogy az ember az evolutio törvényénél fogva az emlősök közül ezelőtt körülbelül százezer esztendővel emelkedett ki, culturalis tevékenységét azonban sokkal később kezdte meg.

A bibliának a világ teremtéséről a lelket megragadó naivitással adott tanítását tehát a tudomány — megfelelő értelmezéssel — megerősíti.

¹ Ez értekezésből írja a Dávid Ferencz-egylet felolvasó ülésén kivonatolvasást tartott.